

УДК 371.134

РЕЗУЛЬТАТИ ДІАГНОСТИКИ СТАНУ СФОРМОВАНОСТІ ОПЕРАЦІЙНО-ДІЯЛЬНІСНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО СТВОРЕННЯ ПОЗИТИВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ

Марєєва Т. В.

Стаття стосується проблеми готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до створення позитивного професійного іміджу. Подано аналіз отриманих експериментальних даних щодо визначення рівнів сформованості операційно-діяльній готності студентів до створення позитивного професійного іміджу.

Ключові слова: імідж, позитивний професійний імідж вихователя дошкільного навчального закладу, готовність, професійна готовність, операційно-діяльній готність, підготовка.

Статья касается проблемы готовности будущих воспитателей дошкольных учебных заведений к созданию положительного профессионального имиджа. Представлен анализ полученных экспериментальных данных по определению уровней сформированности операционно-деятельностной готовности студентов к созданию положительного профессионального имиджа.

Ключевые слова: имидж, положительный профессиональный имидж воспитателя дошкольного учебного заведения, готовность, профессиональная готовность, операционно-деятельностная готовность, подготовка.

The article concerns the problem of the readiness of future preschool educators to create a positive professional image. It presents an analysis of the obtained experimental data on the levels of formation of operational-functional readiness in students to create a positive professional image.

Key words: image, positive professional image of a preschool educator, readiness, professional readiness, operational-functional readiness, training.

Постановка проблеми. Вища педагогічна освіта виконує високе соціальне замовлення – підготовку кваліфікованого фахівця, здатного навчати, розвивати і виховувати підростаюче покоління. В умовах університетської освіти відбувається становлення молодого педагога: шляхом вивчення низки дисциплін у студента формуються педагогічні уміння і навички, які він творчо поєднує зі своїми індивідуальними особливостями та особистісними якостями. Унаслідок цього молодий педагог викристалізовує себе як професіонала, спроможного у практичній педагогічній діяльності створити власний позитивний професійний імідж, що є запорукою успішної взаємодії з дітьми дошкільного віку, їх батьками, колегами, педагогічною й суспільною громадськістю.

Аналіз останніх досліджень. У сучасній науковій літературі існує значна кількість досліджень, присвячених проблемі підготовки фахівців педагогічного профілю до професійної діяльності та формування готності до неї. Зокрема різними аспектами цього питання займалися: О. Абдуліна, А. Алексюк, Г. Андрєєва, Ю. Бабанський, Л. Бірюк, В. Гриньова, О. Дубасенюк, М. Євтух, Н. Ничкало, О. Пехота, Т. Сущенко (загальнопедагогічна та спеціальна підготовка вчителів і викладачів), О. Безпалько, А. Белінська, С. Григор'єв, І. Зимня, Л. Міщик (підготовка соціального педагога), Г. Беленька, А. Богуш, Т. Жаровцева, Л. Загородня [3], А. Залізняк, Н. Левінець, І. Мардарова, І. Мордоус, О. Поліщук, С. Петренко [4], Т. Поніманська, О. Шовкопляс (підготовка вихователя ДНЗ до взаємодії з різними учасниками освітнього процесу в різних напрямках) та ін.

При цьому фахівці (М. Дяченко [2], К. Дурай-Новакова [1], Є. Зеєр, Л. Кандибович [2], В. Сластьонін [5] та ін.) чітко розмежують поняття "підготовка" та "готність". У цілому підготовку до педагогічної діяльності науковці визначають як

процес формування відповідних знань, умінь, навичок, виховання необхідних особистісних і професійних якостей, тоді як під *готовністю* розуміють мету і результат такої підготовки. Разом із тим учені вказують і на ту особливість готовності, яка характеризує її як психологічне новоутворення, що визначає можливість майбутнього фахівця вирішувати реальні та наближені до реальних навчально-виховні завдання, практичну здатність особистості до ефективної професійної діяльності, і тим самим сприяє успішній адаптації до неї.

Щодо складових готовності до професійної діяльності, то вона структурується низкою компонентів, провідними серед яких, на думку вчених, є: 1) мотиваційний (мотиваційно-ціннісний) – мотивація до професійної діяльності, адекватні їй потреби, інтереси, ціннісні орієнтації, особистісні якості, прагнення до самореалізації та самовдосконалення; 2) змістовий (пізнавальний, когнітивний, теоретичний) – професійні знання; 3) процесуальний (практичний, діяльнісний, операційний, операційно-діяльнісний) – професійні навички й уміння, мобілізація й активізація відповідних особистісно-професійних якостей.

Однак, незважаючи на зростання наукового інтересу до проблеми підготовки і формування готовності різних фахівців педагогічного профілю до професійної діяльності, виникає необхідність окремого вивчення питання підготовки їх до створення позитивного професійного іміджу на етапі навчання у ВНЗ, діагностики стану їх готовності до іміджування.

Мета статті полягає у висвітленні процесу та результатів діагностики стану операційно-діяльнісної готовності майбутніх педагогів дошкільних навчальних закладів до створення позитивного професійного іміджу.

Виклад матеріалів дослідження. У розрізі нашого дослідження вважаємо, що готовність майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу до створення позитивного професійного іміджу є складним професійно-особистісним утворенням, яке включає мотиваційно-ціннісний, когнітивний та операційно-діяльнісний компоненти. При цьому кожен із них характеризується певною сукупністю особливостей. Наприклад, мотиваційно-ціннісний компонент вирізняється наявністю позитивної мотивації до роботи вихователем у ДНЗ, прагненням гідно представляти себе цільовій аудиторії та бажанням постійно самовдосконалюватися, достатнім рівнем розвиненості необхідних професійних та особистісних якостей. Когнітивний виокремлюється сформованістю сукупності професійних знань із дошкільної психології і педагогіки, фахових методик, а також з іміджології та іміджування. Операційно-діяльнісний компонент передбачає уміння адекватно оцінювати свій професійний імідж та коригувати його у відповідності з сучасними вимогами до педагога дошкільного профілю, рекламувати себе та професійно взаємодіяти з різними учасниками освітнього процесу дошкільної установи, добирати та використовувати при цьому необхідні засоби демонстрації власного позитивного професійного іміджу. Крім того, така готовність є як станом особистості здатної до здійснення іміджетворчої професійної діяльності, так і результатом підготовки до неї. На нашу думку, оцінити готовність майбутніх вихователів до створення позитивного професійного іміджу можна за критеріями, суголосними означеним вище компонентам.

Найбільш повне уявлення про здатність молодих педагогів до практичного втілення умінь і навичок іміджування у майбутній професійній діяльності дає операційно-діяльнісний критерій. Показниками ж його сформованості, на нашу думку, виступають уміння студентів оцінювати компоненти власного професійного іміджу вихователя (візуальний, аудіальний, професійний і внутрішній), аналізувати й використовувати інформацію про нього для своєї іміджетворчої діяльності, створювати рекламу та рекламувати себе, добирати засоби демонстрації та підтримки позитивного іміджу педагога в ситуаціях взаємодії з різними учасниками освітнього процесу у відповідності з новими вимогами до сучасного вихователя.

Із метою визначення означених показників і рівнів сформованості операційно-діяльнісної готовності майбутніх вихователів до створення позитивного професійного іміджу проведено дослідження серед студентів 3–4 курсів вищих навчальних закладів України спеціальності "Дошкільна освіта". У процесі діагностування використано такі методи: самооцінка студентами компонентів професійного іміджу майбутнього вихователя та експертна оцінка їх відповідності тим

вимогам, які висуваються до сучасного фахівця дошкільного профілю (експертами виступали методисти ДНЗ та керівники педагогічних практик, які безпосередньо оцінювали студентів у практичній діяльності на робочому місці вихователя); розв'язання серії педагогічних ситуацій, педагогічні завдання щодо створення реклами і рекламування себе, аналізу наукової інформації про імідж.

Аналіз аркушів самооцінки студентів та експертних аркушів оцінки компонентів професійного іміджу майбутніх педагогів, а також спостереження за ними під час педагогічної практики дозволяють констатувати наступне. У більшості випадків студенти необ'єктивно оцінюють власний професійний імідж. Помічено: чим менше вони розуміють, що включає в себе та чи інша складова іміджу педагога, тим необ'єктивніше оцінюють ступінь її сформованості у себе. Зокрема, найбільш завищеною є оцінка майбутніми вихователями умінь володіти вербальними і невербальними засобами комунікації, створювати естетично привабливий зовнішній вигляд, предметне середовище. Студенти переконані, що означені компоненти їх професійного іміджу цілком відповідають тим вимогам, що висуваються до сучасного педагога-дошкільника. Водночас експерти відмічають недостатній рівень сформованості вмінь майбутніх педагогів до демонстрації візуальної та аудіальної складової власного образу професіонала. Завищеною (але меншою мірою) є самооцінка студентами сформованості психолого-педагогічних, фахових умінь і знань, соціально-значущих характеристик, розвитку педагогічних здібностей, які оцінюються ними як такі, що скоріше відповідають правилам побудови позитивного іміджу вихователя-професіонала.

Спостереження за студентами на заняттях та під час проходження ними педагогічної практики показали протилежні результати. Хоча майбутні педагоги і приділяють увагу власному зовнішньому вигляду, все ж не намагаються привести його у відповідність до вимог, що висуваються до зовнішнього вигляду вихователя. Наприклад, дівчата носять короткі спідниці, декольтовані светри і сукні, джинси із заниженими таліями, взуття на високих підборах, у деякого із них волосся має неперродній колір (з рожевим, синім, зеленим відтінком), іноді студентки забувають підбирати його у косу чи "хвіст", використовують велику кількість декоративної косметики. Хлопці нерідко вдягають спортивний одяг, носять кросівки, забувають про щоденне гоління. У мовленні студенти часто вживають нелітературні форми (діалектизми, просторіччя, слова-паразити): "дітьонак", "укроп" в значенні "окріп", "хадила", "рабила", "пашов", "вон", "йон", "йана"; "вада", "радуюцца"; "ну", "ось", "цеєчки", "ето самоє". Майбутні вихователі не стежать за своєю поставою, використовують закриті жести (схрещують руки і ноги, намагаючись усіляко відгородити себе від співрозмовників) та жести-адаптори (переминають аркуші в руках, смикають елементи одягу), закривають рот під час розмови тощо. Інколи студенти не можуть самостійно організувати дітей на певну діяльність, доступно пояснити їм правила гри чи послідовність виконання дій тощо. Іноді майбутні педагоги виявляють лінощі, нетерплячість, невпевненість у собі, некоммунікбельність, безвідповідальність, грубість, агресивність, нетактовність.

Невиправдано занижено оцінюють майбутні вихователі власні спеціальні та творчі вміння, вважаючи їх такими, що не відповідають вимогам до цього компоненту професійного іміджу педагога. Спілкування із викладачами і вихователями-методистами, а також спостереження за студентами показало, що як в експериментальних, так і у контрольних групах є творчі обдаровані особистості, які гарно співають, танцюють, малюють, пишуть і декламують вірші, створюють своїми руками красиві речі тощо. Їм, безумовно, є чим зацікавити, здивувати і захопити дітей, їх батьків, колег, педагогічну громадськість. Необхідно лише правильно спрямувати ці нахили і здібності майбутніх вихователів на їх професійну діяльність, створити відповідні умови для того, щоб кожен із них міг своєчасно розкрити і розвинути власні здібності й таланти.

Недостатній рівень сформованості вмінь об'єктивно оцінювати власний професійний імідж майбутнього вихователя студентами мав суттєвий вплив і аналіз ними наукової статті про педагогічний імідж та способи його створення. Даний метод застосувався з метою виявлення у майбутніх педагогів умінь роботи з відповідною інформацією, вибору в ній суттєвого для створення власного позитивного професійного іміджу вихователя та адаптування її відповідно до рівня професійної компетентності. Студентам було пропонувано ознайомитися з фраг-

ментом інформації про педагогічний імідж, уміщений у підручнику А. А. Калюжно-го "Психологія формування іміджу вчителя", опрацювати її, й написати у вигляді рецензії або відгуку, що із прочитаного можна використати у роботі над створенням власного позитивного професійного іміджу вихователя і як саме. Аналіз студентських робіт показав, що значна їх частина не вміє працювати з текстом і вибирати в ньому суттєве, адаптувати знайдене до власного професійного рівня і відповідно використати для педагогічного самовдосконалення. Більше того, майбутні педагоги не можуть пояснити, яким чином опрацьована інформація може бути корисною особисто для них. Вони просто обмежувалися констатацією того, що "інформація є цікавою", "дозволила дізнатися багато нового про імідж педагога", "про те, як слід його створювати" або переказували / переписували частину пропонуваного їм тексту. Лише окремі студенти відмічали, що ознайомившись із текстом, вони тепер можуть: 1) назвати власний тип професійного іміджу (переважно позитивний, дзеркальний і поточний), співставити його зі своїми бажаннями і можливостями, а також стереотипним образом вихователя ДНЗ; 2) визначити, які канали передачі інформації дозволять представити себе у вигідному світлі цільовій аудиторії (візуальний, комунікативний); 3) продумати спосіб побудови роботи над власним іміджем майбутнього професіонала (визначити вимоги до іміджу педагога, порівняти потрібний імідж із поточним і бажаним, удосконалювати власне мовлення, стежити за своєю поведінкою у ситуаціях спілкування з дітьми, їх батьками, з колегами, не боятися взаємодіяти із засобами масової комунікації для презентації себе як вихователя громадськості тощо).

Із метою виявлення умінь створювати рекламу і рекламувати себе студентам пропонувалося розробити буклет або прес-реліз, а також зняти рекламний ролик або написати статтю в ЗМІ про себе як про вихователя із висвітленням своєї професійної діяльності. Встановлено, що близько 65 % майбутніх вихователів взагалі не впоралися із жодним завданням. Аналіз виконаних студентами робіт засвідчує наступне: 1) розробляючи буклети або прес-релізи, майбутні педагоги переважно висвітлюють свої біографічні та особисті дані (дату і місце народження, навчання в школі й університеті, окремі особистісні і професійні якості, сімейний стан, номер телефону); 2) деякі із них вказують перелік освітніх послуг, які можуть надавати (фізичний, інтелектуальний, художній розвиток дитини, навчання іноземної мови, здійснення корекційно-логопедичної роботи тощо); 3) студенти рідко вказують своє педагогічне кредо чи девіз, яким керуються у професійній діяльності; 4) майже не висвітлюють форми роботи із дітьми та батьками; 5) значну увагу надають естетичному оформленню продуктів рекламного характеру (виготовляють буклети у техніці квілінг, орігамі, розфарбовують їх, роблять аплікації, пишуть крилаті вислови, цитати, вірші), забуваючи про змістовне їх наповнення, через що ті сприймаються лише як "яскрава обгортка пустої цукерки". Жоден із учасників констатувального експерименту не став створювати рекламних роликів, віддавши перевагу написанню статей. У них майбутні педагоги здебільшого описували важливість професії вихователя, його роль у становленні особистості дитини, давали окремі рекомендації щодо виховання і розвитку дітей із певного напрямку. При цьому студенти не розкривали особливостей своєї роботи з різними учасниками освітнього процесу, унаслідок чого втрачався рекламний зміст виконуваного завдання.

Для виявлення сформованості умінь добирати засоби демонстрації та підтримки власного позитивного професійного іміджу вихователя у ситуаціях взаємодії з різними учасниками освітнього процесу відповідно до нових вимог до сучасного вихователя ми пропонували студентам розв'язати одну із серій педагогічних ситуацій. Кожна із них передбачала ситуації, пов'язані зі створенням естетично привабливого зовнішнього вигляду, використанням вербальних і невербальних засобів спілкування, вирішенням конфліктів, що виникають у процесі взаємодії із дітьми, їх батьками, колегами та керівництвом ДНЗ. До кожної описаної ситуації пропонувалося декілька варіантів її вирішення, включаючи і власний варіант. Вибравши один із них, майбутній педагог показував, які засоби демонстрації і підтримки власного професійного іміджу вихователя він використовує, і наскільки вони адекватні сучасним вимогам до фахівця дошкільного профілю.

Аналіз розв'язування студентами пропонуваних ситуацій дає підстави говорити про наявність достатньої кількості теоретичних знань, щоб показати середній і навіть високий рівні сформованості умінь добирати засоби демонстрації власного

позитивного професійного іміджу. Зокрема студенти безпомилково і з легкістю обирали варіанти вирішення завдань, пов'язаних із спілкуванням із дітьми, їх організацією на певний вид діяльності, розв'язання конфліктів між ними тощо. Складніше їм було зорієнтуватися у відповідях під час роботи над ситуаціями, що вимагали добору і застосування елементів зовнішнього вигляду, невербальних засобів комунікації, взаємодії з колегами та керівництвом. Найбільші труднощі, і як наслідок більша кількість помилок, виникали під час вирішення завдань, пов'язаних із спілкуванням із батьками вихованців. Спостереження за студентами на практиці показало, що, насправді, значна їх частина, маючи справу з подібними випадками (незалежно від того з ким вони взаємодіють і, які засоби демонстрації свого іміджу використовують), губиться, залишає їх поза своєю увагою або вирішує непрофесійно. Це говорить про наявність протиріччя між високим рівнем теоретичних знань і невмінням застосовувати їх на практиці, тобто про низький рівень готовності студентів до створення і презентації цільовій аудиторії свого іміджу професіонала.

Отже, на основі аналізу студентських аркушів самооцінки, оцінки експертів, результатів розв'язання майбутніми педагогами серії педагогічних ситуацій та виконання завдань із опрацювання наукової інформації про імідж та створення реклами і рекламування себе виявлено, що спостерігається розбіжність між тим, як студенти оцінюють власний професійний образ, і тим, як вони насправді його створюють і демонструють цільовій аудиторії. Можна стверджувати, що ті практичні уміння, якими володіє незначна частина майбутніх вихователів, виробилися ще під час навчання в школі й на молодших курсах в університеті, і, як наслідок, не відповідають вимогам, що ставляться до позитивного професійного іміджу сучасного вихователя дошкільного навчального закладу, через що він конструюється ними інтуїтивно. Відсоткове значення одержаних результатів відображене у діаграмі на рисунку

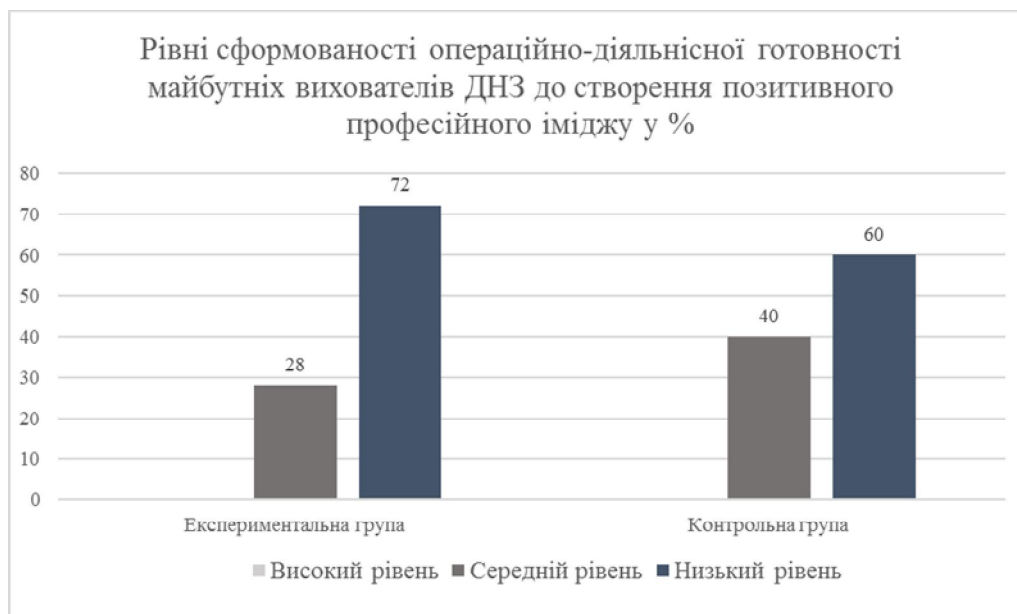

Рис. 1. Стан сформованості операційно-діяльничої готовності майбутніх вихователів ДНЗ до створення позитивного професійного іміджу

Отже, високий рівень сформованості операційно-діяльничої готовності до створення позитивного професійного іміджу відсутній у студентів обох груп. Середній рівень демонструють 28 % респондентів експериментальної групи та 40 % контрольної. Низький же наявний у 72 % майбутніх педагогів з експериментальної та у 60 % з контрольної групи.

Висновки. За результатами дослідження можна стверджувати, що значна частина студентів на етапі констатувального експерименту продемонструвала низький рівень сформованості операційно-діяльничої готовності до створення

позитивного професійного іміджу вихователя. Така неготовність до практичної роботи над конструюванням власного образу професіонала виявляється у невмінні адекватно оцінювати та представляти власний професійний імідж, рекламувати себе як фахівця, використовувати відповідну інформацію для самовдосконалення. Подальше дослідження стосуватиметься розробки моделі підготовки майбутніх вихователів до створення позитивного професійного іміджу та методики її реалізації.

Література

1. Дурай-Новакова К. М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности : автореф. дисс. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 / Дурай-Новакова К. М. – М., 1983. – 32 с.
2. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск : Изд-во БГУ, 1978. – 175 с.
3. Загородня Л. П. Формування основ педагогічної техніки в майбутніх фахівців дошкільного виховання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 "Дошкільна педагогіка" / Загородня Людмила Петрівна ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2001. – 20 с.
4. Петренко С. А. Підготовка майбутніх вихователів до формування у дітей дошкільного віку основних рухових умінь і навичок : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Петренко Світлана Анатоліївна. – К., 2007. – 19 с.
5. Слостенін В. А. Педагогіка професійного образования : учеб. пособие для студ. высш. учеб. завед. / под ред. В. А. Слостенина. – М. : Академия, 2004. – 368 с.